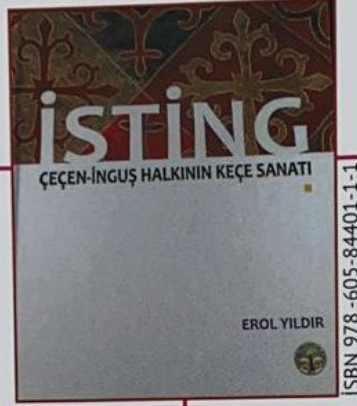

"İSTİNG"

BİR KİTABIN HİKAYESİ

Bazen bir kitabın yazım süreci ve basımı, tıpkı bir insan gibi maceralarla dolu çeşitli oluşum evreleri geçirerek kendi çapında bir "var" olabilme mücadelesine sahne olabiliyor. Mütevaziliği bir kenara bırakarak söylememiz gerekirse, 1865'li yıllarda Daymohk'tan ayrılışımızdan günümüze kadar geçen 150 yılı aşkın bir süre içinde Çeçen kültür değerleri hakkında üretilmiş en önemli eserlerin başında gelen "İSTİNG/Çeçen-İnguş Halkının Keçe Sanatı" adlı kitabımız da işte böyle bir mücadele sonucu basılarak var olabildi. Bu noktada müsaadenize sığınarak kitabımızın oluşum sürecini bir tür anı notları halinde anlatacağım.

Çocukluğum, babamın memuriyeti dolayısıyla kendi akrabalarım ve köyümden çok uzaklarda geçtiğinden Çeçen asıllı olduğumu bilmem dışında kültürel değerler, özellikle de "Çeçen Keçeleri" hakkında hiçbir bilgiye sahip değildim. Ta ki 1985 yılına kadar. O yıl Ankara Gazi Üniversitesinde Resim ve Sanat Tarihi alanında Yüksek Lisans eğitimime devam ediyordum. Kendime, üzerinde araştırma yapacak tez konuları araştırıyordum. Bir gün Cebe-ci'deki evime orta okul ve yatılı Öğretmen lisesi yıllarından yakın arkadaşım rahmetli Medet Ünlü (inşallah şehit) geldi. Gerçekte sevgili Medet, benim kültürümüz hakkında çalışmamı çok arzuluyordu.

Bu nedenle tez konusu olarak İsting'leri araştırmamı tavsiye etti. Böylesi renkli bir el sanatının varlığı hakkında hiçbir kaynakta bilgiye rastlamamıştım, şaşırılmıştım ve konu çok ilgimi çekmişti. Bu ilk bilgiyi Ankara'da yaşayan başka akrabalarım da konuştuğumda, bana bu keçelerin "eskiden yapıldığını ve birbirinin aynı örnekler olduğu"nu söylemeleri dışında bir yardımları olmadı.

Ancak merakımı gidermek için o yaz köyde öncelikle yakın akrabalarımın evlerinde bulunan örnekleri tespit ederek kataloglama çalışmalarına başladım. Daha sonra rahmetli arkadaşım Necdet Berkhan, Abdulkadir Türk, akrabam Yalçın Özden, amca ve kuzenlerimin yardımlarıyla Çardak, Küçük-su (Behlöyl), Sisne ve Göksun merkezde ev ev dolaşarak keçe örneklerinin slide (renkli dia) ve fotoğraflarını çektim. Çalışmalarım ilerledikçe söylenenlerin aksine bu evlerde asıllı ata-nine yadigarı isting örneklerinin birbirlerine benzer olmalarına karşılık her birinin farklı renklerden ve motiflerden oluştuğunu şaşkınlıkla tespit ettim. Derleme süreci daha sonra Türkiye'de diğer şehir ve köylerde de devam ederek aralıklarla yıllarca devam edecekti.

Bu arada İsting'ler hakkında yüksek lisans tezi hazırlama fikrimi hocalarıma bir türlü kabul

ettirememiştim. Bana, hiç ilgi alanıma girmediği halde “Kahramanmaraş Yöresi Türk İşleme Sanatı” adlı tez çalışmasını vermişlerdi. Ancak hiçbir çaba karşılıksız kalmıyor, her araştırma ve çalışmanın mutlaka bir getirisi de oluyor. Ben de bu tez çalışması için öğrendiğim araştırma metodolojisini, paralelinde kendi merakımı gidermek üzere yaptığım İsting araştırmalarına da uyguluyordum.

İsting kataloğunu oluşturma süreci ise gerçekte çok zor ve maddi külfetli yüksek bir çaba gerektiriyordu. Öncelikle farklı köy ve kasabalarda bulunan örnekler ulaşmak için o zamanlarda pek kolay olmayan bir şekilde araç kiralamak gerekiyordu. Konaklama ve ulaşım ise gerçekte çok masraf gerektiren bir durumdu. Gittiğimiz köylerde ise insanlara ayrıca yaptığımız çalışmanın amacını konunun önemini anlatarak akıllarındaki farklı şüpheleri gidermek oldukça zorlu bir çaba gerektiriyordu. Ayrıca bu örneklerin asılı olduğu odalara özellikle evin hanımları türlü nedenlerle girmemi istemiyorlardı. Girdiğim odalarda ise duvara asılı keçelerin fotoğraflarını çekebilmem mekanın genellikle karanlık ve dar olmasından dolayı pek verimli olmuyordu. Örneklerin tespiti için en uygun yol olan keçeyi açık havaya çıkararak çekim yapmama ise birkaç aile dışında kimse izin vermemişti. Odalarda zorunlu olarak yapılan detay çekimleri gerçek renklerin ve motiflerin bütün olarak tespitini bir hayli zorlaştırıyordu. Bu tür zorluklara bir de keçe

sahiplerinin duygusal ve kişisel yaklaşımları eklenince ancak azimli ve tutkulu merak sonucu aşılabilecek zorlu bir araştırma süreci gerçekleşiyordu. Her keçe için ayrı ayrı, kim tarafından, hangi tarihte yapıldığı, kimin evinde hangi tarihte tespit edildiği, boyutları, kompozisyon ve teknik özellikleri gibi bilgilerin yer aldığı bir gözlem fişi hazırlıyordum. Gördüğüm tüm örnekleri (o yıllarda şimdiki gibi kayıt ve bilgisayar çizim imkanı olmadığından) yurt dışına göndererek “tab” ettirdiğim slide ve fotoğraflardan yararlanarak karşılaştırıyor, orijinal renklerine sadık kalarak guaş boya ile çizimlerini yaparak katalogluyordum. Örnekler çoğaldıkça merakım bir tutku halini almaya başlamıştı.

Tüm bu çabalarım sadece Çeçen köylerinde değil çevrede bulunan Kafkas kökenli özellikle de Avar (Marulaal) köylerinde de devam etti. Bu köylerde yapılan ve çeçen keçeleriyle benzer özellikler taşıyan orijinal örnekleri de toparlayarak “Anadoluda Üretilen Kafkas Keçe Sanatı” konusu etrafında çeşitli dergilerde makalelerim yayınlanmaya başladı.

Çalışmalarım 1994 yılında bir kitap haline gelmiş bulunmaktaydı. Ben de o yıllarda Bakanlığın Hukuk Danışmanı da olan sevgili hocamız Prof. Dr. Anıl Çeçen’in yardımıyla TC. Kültür Bakanlığı Yayınlar dairesine kitabın yayınlanması için başvurarak bir örneğini bıraktım. Araya askerlik dönemim girdi. 1996 başında askerden döndüğümde iki yıl geçme-

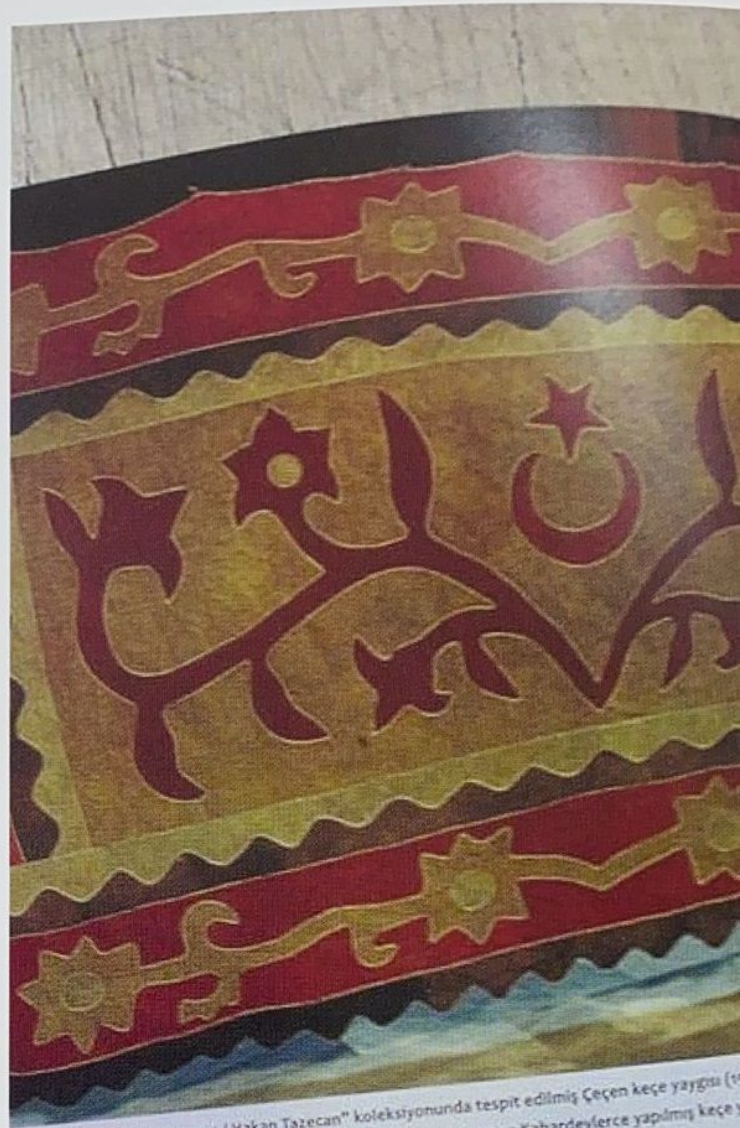
sine rağmen bakanlıktan hala bir yanıt alamamıştım. Bakanlıkta çalışan bir öğrencimin kişisel çabasıyla yapılan bir araştırmada kitabın yayın incelemesi yapılmadan sümen altında unutulduğu (!?) ortaya çıktı. Kitabı tekrar elden geçirerek basım için yeniden başvurduğumda ise çok geçmeden olumsuz yanıt aldım. Kitabımın iadesinde, gönderilen inceleme raporunda haklı olduğunu gördüğüm bazı biçim ve teknik kritikler yanında “eserde Türkçe olmayan çok kelimenin yer aldığı”, “Katalogda verilen örneklerin birbirine çok benzediği gibi” gerekçeler de yer alıyordu. Verilen mesajı almıştım.. ! Daha sonraki dönemlerde Kültür Bakanlığına ve hiçbir resmi kuruma bir daha yeni bir başvuru yapmadım. Bu arada inceleme raporunda yapılan eleştirileri göz önüne alarak teknik konular doğrultusunda kitabı yeniden elden geçirdim. Çok benzeyen örnekleri ayıklayarak başlangıçta 130 olan örnek sayısını 100 e düşürdüm. “Freehand” programında kitabı yayına hazır hale getirerek uygun bir yayıncı beklemeye başladım.

Bu bekleyiş, beraberinde büyük bir yılgınlığı da ortaya çıkarmasına karşılık, arkadaş ve dostların yardımıyla sonuçsuz kalan birkaç sponsor arayışı ve baskı denemesiyle yıllarca devam etti. Bu arada kitabın yayımı için Çeçenya’daki Çeçen Kültür Bakanına ve ilgili yetkililerine başvuruma da olumlu bir yanıt alamamıştım. Üstelik bu çabamdan dolayı türlü suçlamalarla karşılaştığımın da bilinmesini isterim.

2015 yılı başında, kitabın yayımı için yaşadıklarımı ilk başından beri yakından takip eden sevgili Selman Beştoy’un yoğun çabalarıyla bu ümitsiz bekleyiş bir anda son buldu. Arkadaşımın bulduğu bazı sponsorların desteğiyle, kitabı yeni düzeltmelerle tekrar kurgulayarak İstanbul’da o yıl kurulan Kafkas İnguş Derneğinin ilk yayını olarak kaliteli bir şekilde 1250 adet bastırdık.

Sonuçta,

İsting Sanatı’nın artık bilinmezliğin eşliğinden alınarak en azından literatürde kendisine yer bulup, bilgi alemine aktarılmış olması, kitabımızın yayımı için gösterilen ve yıllara yayılan tüm çabaların yorgunluğunu da ortadan kaldırmıştı..

Arıda : Konya’da “Halıhan a.ş./ Hakan Tazecan” koleksiyonunda tespit edilmiş Çeçen keçe yaygısı (1990)
Şıda : Farklı amaçlar için, farklı yörelerde ve tarihlerde Çeçen, Avar ve Kabardeylece yapılmış keçe

ŞELH İSTİNG

İKİZ İSTİNG KARDEŞLİĞİ

Çeçen kadınları İsting üretimi sırasında bazı ilginç ve pratik uygulamalar da yapmaktaydı. Buna göre; iki farklı renkteki keçe üzerine çizdikleri “aynı bustumu” dişili erkekli olarak yer değiştirerek aynı anda iki keçe yapıyorlardı.

Genelde merkezi ana kompozisyonda yaptıkları bu değişimi, bazı durumlarda keçeyi çepeçevre kuşatan “KERT” adı verilen çeşitli kalınlıklardaki bordürlerde de uyguluyorlardı.

Böylece birbirleriyle bustum aynılığı ama karşılıklı renk değişimi olan iki ayrı keçe, aynı anda pratik bir şekilde üretilmiş oluyordu. Anneler, bu tür “Şelh İsting” leri genellikle evden ayrılırken çocuklarına hatıra olarak vermek üzere üretiyorlardı. Çeçen istinglerinde sıkça uygulanan bu yöntem, gerçekte bustumların özel ve kişisel anlamlara sahip olmasından kaynaklanıyor, bu sayede çocuklar aynı motiflerin yer aldığı keçelere sahip oluyordu.

Burada verdiğimiz ikiz keçeler (Şelh isting) 1990 yılında Halit Yıldır tarafından yapılan örneklerdir ve sanatçının Fethiye'deki özel koleksiyonundadır.

İSTİNGİ YAŞATAN USTALAR

REMZİYE YILDIR

Son yıllarda Türkiye’de yaşayan Çeçenlerin İsting (keçe) üretimini yeniden canlandırmaya yönelik bazı girişimlerde buldukları gözlemlenmektedir. Bu ustalarımızdan ilki Göksun Çardak’ta yaşayan ve keçe üretimini yeniden canlandıran Remziye Yıldır (73)’dir. Aldığı küçük destek kredisiyle bu işe başlamıştır. Halen sipariş usulü İsting üretimine devam etmektedir. Yapmış olduğu çalışmaları hak-

ZEYNEP AKDOĞAN

kinda son yıllarda yerel basında da çeşitli haberler çıkmaktadır.

Keçe üretimini yeniden başlatan ikinci ustamız ise Ankara’da yaşayan Çardak kökenli Zeynep Akdoğan (67) dir. Kendisine ait terzi atölyesinde deneme mahiyetinde özgün keçe örnekleri yapmaktadır. İki ustamız da talep halinde keçe üretimine devam etmeyi düşünmektedirler.

Remziye Yıldır’ın yaptığı keçe örnekleri

Zeynep Akdoğan’ın yaptığı keçe örnekleri

